

Dobszay László

A bencések zsolozsmája — helyzet és javaslat

Habár illetékes nem vagyok, hosszú tanulmányaim és a rend iránti szimpátiám arra indítanak, hogy ne titkoljam el a bencés zsolozsmával kapcsolatos problémáknak egyik lehetséges megoldására vonatkozó javaslataimat. Szívesen teszem ezt éppen a Jáki Teodóznak dedikált folyóiratszámban, mert ismerve gondolatvilágát, hajlamait, úgy vélem, szívesen fogja venni tőlem.¹

Dobszay László zenetörténész, karnagy, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola egyházzene-tanszakának egyetemi tanára, a Magyar Egyházzenei Társaság elnöke.

I. Rövid történeti visszapillantás

Szent Benedek a római egyház zsolozsmáját alkalmazta szerzeteseinek életéhez. Bár a római zsolozsma első dokumentumai csak a IX. századból maradtak ránk, éppen Szent Benedek regulája alapján állítható, hogy annak alaprétege az V. században (vagy már a IV. század végén) készen állt, méghozzá abban a formában, ahogyan lényegében a XX. század elejéig imádkozták. Az alábbiak megértését segítik a függelékül adott táblázatok.

1. A római zsolozsma lényegét alapvetően a következő három összetevő határozza meg:

a) *A hórák jellege.* A hajnali és alkonyati imaóra három tömbből áll. Az első tömböt 5 zsoltár alkotja. Ezután következik a szentírási mondatból (kapitulum), esetleg rezponzóriumból, majd himnuszából és verzikulusból álló második tömb. Végül a harmadik a kantikumból (Benedictus illetve Magnificat) és a zárókönyörgésből áll.

A virrasztó zsolozsma (vigília vagy más néven matutínus) a kezdő invitatórium (és ad libitum: himnusz) után 12 zsoltárt és 3 olvasmányt tartalmaz, vasárnap eredetileg föltehetően 24 zsoltárt és 3x3 olvasmányt. (A 24 zsoltárból később, de már az első fönmaradt források kora előtt ötöt a primába helyeztek át.)

¹ A jelen cikk műfajára tekintettel lábjegyzetek helyett csak a kérdésre vonatkozó általános irodalomra hivatkozom: Suitbert Bäumer: *Geschichte des Breviers*. Freiburg im Breisgau 1895 (különösen: 69–183., 246–259., 383–409., 529–562); Pierre Battifol: *Histoire du bréviaire roman*. Paris 1911; Joseph Pascher: *Das Stundengebet der römischen Kirche*. München 1954; Robert Taft: *The Liturgy of the Hours in East and West*. Collegeville 1986. (különösen: 121–213.); Dobszay László: „Offitium”, in *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Sachteil 7*. Kassel etc. 1997. Sp. 593–609. = *Magyar Egyházzene V* (1997/1998) 133–152. Id.: *Katolikus liturgia — A zsolozsma*. [Egyházzenei Füzetek I/3] Budapest 1995. Id.: „The Divine Office”, in *The Bugnini-Liturgy and the Reform of the Reform*. Musicae Sacrae Meletemata Vol. 5. Front Royal VA 2003. 45–84. — *Thesaurus Liturgiae Horarum Monasticae*. Róma 1977. Psalterium ... iuxta Regulam S. P. N. Benedicti ... Solesmis 1981.

A nappalt az elvileg háromóránként mondott, összesen négy „kishóra” (príma, tercia, szexta, nóna) tagolja. Ezek himnusszal kezdődnek, majd három zoltár és a befejező szakasz (szentírási mondat, rövid rezponzorium, verzikulus, könyörgés) következik.

A napot záró kompletórium a laudes és a vesperás felépítését követi, de a zoltárok száma csak 3 (esetleg 4).

A fentiekből kitűnik, hogy a órák egymástól élesen elütő jellegűek, s e jelleg megfelel mind az illető óra jelentésének, mind történeti gyökerének. A órák karakterét elsősorban a bennük mondott zoltárok száma határozza meg, de hozzájárul a himnusz helye és néhány más elem is.

b) *A zoltárok elosztása.* A római zsolozsmában (hasonlóan a nyugati és a keleti egyház más zsolozsmarendszereihez) a zoltárok kiválasztása két elven nyugszik. A laudesben, a kishórákban és a kompletóriumban naponta állandó, illetve a hét napjai szerint változó, *kiválasztott zoltárok*at imádkoznak. Két órát viszont folyamatos zoltárimádság (*psalmodia currens*) foglal el (a matutínumban az 1–108., a vesperásban a 109–147. zoltár), kihagyva a más órákban már elmondottakat vagy elmondandókat.

c) *Az antifonále alaprétege* elemzéseink szerint az V–VI. századra készen állhatott. Magában foglalta a heti zoltárrendhez tartozó antifónákat, a temporále ősi ünnepeinek alapvető antifónáit, a commune sanctorum és a régi római szentek antifónáit, továbbá a „Responsoría de psalmista” sorozatot (ez később a vízkereszt utáni időbe szorult vissza) és a nagy ünnepek legfontosabb rezponzóriumait.

A római zsolozsma jellegét második szinten a himnárium összetétele és a szentírási szövegek évi elosztásának módja jelenti. Ezek helyenként és koronként ugyan különböztek, egészében mégis közös tulajdonai a római rítushoz tartozó egyházaknak. Végül a harmadik szint: az anyag végső beosztása (napokra, órákra) és számos középkori hozzáadás; ezeket a helyi egyházak szokásrendje rögzíti.

2. Szent Benedek változtatásai

Mit módosított Szent Benedek a római zsolozsmán? Míg a római klerikusok fő kötelessége a liturgia végzése volt, Szent Benedek szerzeteseit az imádságon kívül kemény napi munka is terhelte. Ezért Benedek néhány, a lényegét nem érintő rövidítést, egyszerűsítést vezetett be a zsolozsmába.

a) *A órák jellegét, szerkezetét* illetően semmi jelentős változás nem történt. A matutínumot két részre (nokturnusra) osztotta; az első hat zoltár után három olvasmányt, a második hat után rövid olvasmányt írt elő. Egyben a virasztás rendjét a nyári időre —az éjszaka rövidülését tekintetbe véve— kissé módosította. Vasárnap viszont a 12 zoltárhoz hozzáadott egy harmadik nokturnust három ószövegségi énekkel (kantikummal).

Az invitatórium és a laudes elé egy állandó bevezető zsoltárt írt elő (3. illetve 66.)

A kompletóriumból hiányzik Simeon éneke (Nunc dimittis). Nem lehetetlen, hogy itt éppen a benedeki rend őrzi a korábbi állapotot.

Egyéb tekintetben a különbségek most elhanyagolhatóak.

b) *A zsoltárok elosztásában* Benedek fő törekvése a psalmodia currens csökkentése volt. Ezért az állandó zsoltárok némelyikét a hét napjai szerint változó, választott zsolttárral helyettesítette, melyeket ezzel kivett a psalmodia currensből. Így

a vasárnapi hosszú matutínium zsolttárainak egy részét (1–19. zsolttár) áttette a naponként változó primába; a laudes állandó harmadik zsolttárát naponként változóvá tette (szintén a matutínium-zsolttárokból elvéve);

a római kishórák zsolttárát (118.) vasárnap-hétfőre korlátozta, keddtől szombatig pedig óránként hármásával írta elő a vesperás psalmodia currenséből elvett 119–127. zsolttárt.

Az ily módon csökkentett psalmodia currensben úgy tartotta fenn matutínium-zsolttárok tizenkettes számát, hogy a hosszabbakat kettéosztotta. A vesperásban néhány divízió felül a zsolttárok számát is ötről négyre csökkentette (megszüntetve így a laudessel való párhuzamosságot).

Igaz, hogy Benedek megengedi az apátnak e zsolttárrend megváltoztatását, de azzal a feltétellel, hogy a 150 zsolttárt egy hét alatt végigmondják. S ha e tekintetben a Zsinat hozott is változást, ez mégis figyelmeztet arra, hogy a zsolttárbeosztáshoz csak komoly megfontolás alapján szabad hozzányúlni.

c) *Az antifonále anyaga* alapján véve csak annyiban módosult, amennyiben a zsolttárok átrendezése néhány új antifónát követelt.

A második szinten: jellemző a benedeki zsolozsmára a milánói *himnuszok* széles körű használata: Benedeknél minden órának van himnusza. A himnusz helye alapszabályként:

- a laudes, vesperás és kompletórium órákban a kanticum előtt,
- a matutínumban az invitatórium után,
- a kishórákban a hóra elején.

Benedek az *olvasmányok* megválasztását az apátra bízta. Ám később, amikor a szentírási olvasmányok évi, valószínűleg rövidült rendjének egyetemes római szabálya kialakult, e rendszert a bencés zsolozsma is magáévá tette. Eszerint: hetvenedvasárnaptól Mózes könyvei; a Szenvedés idejében Jeremiás; a húsvéti időben az Apostolok cselekedetei, a Jelenések és a katolikus levelek; pünkösöd után a Királyok könyvei; augusztusban Bölcsesség; szeptemberben Jób, Tóbiás, Judit, Eszter, októberben a Makkabeusok; novemberben a próféták; decemberben Izaiás.

A harmadik szinten: a középkorban az egyes kolostorok nagy önállóságot élveztek. Így mind az anyag pontos elosztásában, mind a középkori hozzáadások átvételében (például szentek zsolozsmáinak befogadása) a tájnak és saját kolostoruknak hagyományait egyesítették.

3. Események a XX. századig végéig

Általánosságban elmondható, hogy a bencés zsolozsma nem szorult jelentős változtatásra a századok folyamán. Említettük, hogy a középkorban az újabb ünnepek, vagy az újabb szentek ill. helyi szentek zsolozsmáinak befogadásában a kolostorok többé-kevésbé saját egyházmegyei környezetükhöz alkalmazkodtak, s azzal kölcsönhatásban voltak. Néha egy-egy kolostor alkotta meg a szükséges új officiumot, s azt átvették a világi egyházak (például Becket Tamás verses zsolozsmáját), máskor az új zsolozsma egyházmegyes környezetben keletkezett, s azt vették át a bencések (például Szent István királyét hazánkban). Mindkét esetben végrehajtották azokat a változtatásokat, melyeket az általános zsolozsmarend csekély különbsége megkövetelt (például az ünnepi zsolozsmában a bencéseknél 12, a világi egyházakban 9 responzóriumra volt szükség).

A római zsolozsma történetének különös mellékhatása a XVI. század közepétől fellépő „reformbreviáriumok” sora. Közös vonásuk a liturgikus hagyomány elvetése, önkényes újítások bevezetése, s az is, hogy „olvasóbreviáriumoknak” készültek: kórusban nem mondták őket, általában dallamokat sem adtak hozzájuk. Az első ilyen kísérlet, a Tridenti Zsinat által betiltott Quignonez-breviárium volt. Később, a XVII–XVIII. században Franciaországban szerkesztettek és használtak efféléket. E „neo-gallikán” liturgiákat nemcsak liturgiailag bírálták, hanem az általuk közvetített janzenista színezetű lelkeség miatt is.

A magyar bencések a középkorban természetesen a benedeki zsolozsma egy-egy fajtáját imádkozták, énekelték. A XVI. század elején Tolnai Máté pannonhalmi apát nyomtatásban is megjelentette a monasztikus zsolozsma subiacomelki változatának a magyar bencések szükségleteire adaptált kiadását. Természetesen a török kor alatt megmaradt vagy azután felélesztett kolostorok is monasztikus zsolozsmát mondtak. Fordulat a XIX. század közepén következett be, amikor egy szerencsétlen véletlen folytán Pannonhalma átvett egy neo-gallikán zsolozsmát, s ezzel elszakadt a monasztikus zsolozsmát végző testvéreik liturgiájától. A „maurinus” breviáriumról elmondható, hogy kívül esik a római liturgia családján. Sem beosztása, sem antifonáléja, himnáriuma nem kapcsolódott a bencés és az egyetemes egyházi hagyományhoz, és nem is segítette hozzá használóit a római hagyomány ismeretéhez, élményéhez. Ez is olvasóbreviárium volt, csak az 1930-as években, az általános liturgikus felújulás hullámában kezdett el Szigeti Kilián „gregorián” dallamokat szerkeszteni a pannonhalmi zsolozsma szövegeihez.

II. A mai helyzet

1. A XX. századi események

A római zsolozsma zoltárbeosztását X. Pius alatt átrendezték. Ez azonban nem érintette a bencés zsolozsmát. Mindössze annyi történt, hogy a laudes hagyományos ószövetségi kantikumai mellé (Benedek csak ezekre vonatkozólag írta, hogy úgy kell venni őket, „sicut psallit Romana ecclesia”) alternatív tételként felvették a X. Pius-féle breviárium rövidebb darabjait is.

Jogilag a II. Vatikáni Zsinat rendelkezései sem vonatkoztak a szerzetesrendek zsolozsmáira. Nem is lehetett szó arról, hogy a Liturgia Horarumot egy bencés kolostor átvegye. De hatott rájuk is a reform szelleme, s a kolostorok a bencés szokásoknak megfelelően, egyenként döntöttek arról, hogy milyen rendet vezetnek be. A skála igen széles: a monasztikus zsolozsma változatlan megtartása áll az egyik szélén, egyes nyugati kolostorok hajmeresztő „kreatív” ötletei a másikon.

Hivatalosan három kezdeményezés érdemel említést.

Az első voltaképpen nem liturgiai, hanem fegyelmi jellegű: amikor a zsinat a szerzetesrendi elaprózódás felszámolása érdekében a kisebb rendek, kongregációk csatlakozását kérte a nagyobbakhoz, a bencések a csatlakozás egyik feltételül szabták a monasztikus zsolozsma átvételét.

1981-ben Solesmes-ben megjelent a Psalterium Monasticum, amely négy forma közt enged választást. Első helyen a hagyományos monasztikumot közli, jelentéktelen változásokkal. A második-negyedik forma különböző módokon feloldja a zoltárelosztásra vonatkozó hagyományokat és a 150 zoltár hetenkénti elmondásának kötelezettségét.

Ezek s más változások (például a hároméves miseperikóparend következményei) problémát okoztak az antifonále alkalmazásában is. Mivel a tételek gregorián dallamaihoz ragaszkodtak, a zsinat után kreált új szövegek énekelhetetlenek maradtak. Ezért néhány kolostor kezdeményezte a monasztikus antifonále átrendezését azzal a céllal, hogy a régi tételek jobban simuljanak az egyházi év új rendjéhez. A kísérlet több kolostorban többféle eredményre vezetett, s így a kísérletek eredményét publikáló „Thesaurus” is többféle formát közöl párhuzamosan.

2. Mi a mai alapprobléma?

A világegyházban és a szerzetesrendekben ugyanaz a konfliktus. Az egyik oldalon áll egy az őskeresztény korra visszamenő, jellegzetes arcélű, klasszikus liturgia. Divat ma azt mondani róla, hogy „zeitbedingt”, korhoz kötött, s a korról változó. Ez azonban egyszerűen nem igaz. Ez a zsolozsma ellenállt minden radikális változásnak; valami ősi, szent névtelenségre hagyatkozva kapott vitathatatlan tekintélyt, s egyként akadálytalanul kiszolgált a őskereszténység, a népvándorlás idejének, a középkornak, a barokk időknek lelkeségi szükségleteit, egészen korunkig.

Persze ez nem azt jelenti, hogy e zsolozsma változatlan volt a századok folyamán. Változatlan volt az alapvető szerkezet (a órák rendje és a zsolttárok beosztása) és az antifonále alaprétege. De gyarapodott az antifonále, és némileg változtak a zsolozsma végzésének szabályai, konvenciói. Ez az az „szerves változás”, amelyet a zsinat liturgikus konstitúciója a 23. paragrafusban korunkra nézve is megkívánt, s amelyet mint követelményt, a végrehajtó szervek figyelmen kívül hagytak.

A konfliktus másik eleme az a tény, hogy régen többet imádkoztak, mint ma. Ma a pap is, szerzetes is többre becsüli a hasznos aktivitást (pasztorálás, szervezés, irodalmi működés, számítógépes szerkesztés, tanítás, stb.), és több időt szán a haszontalan aktivitásra (tv-nézés, újságolvasás futballmeccs, társasági élet, stb.), mint az imádságra. A konfliktus tehát az, hogy a régi zsolozsma a többet imádkozás életrendjére épült.

De ne legyünk gúnyosak! Ismerjük el, hogy az embereket és a közösségeket állapotbeli kötelességeik igen különféle napirend kialakítására kényszerítik. Ha egy korábban kontemplatív életet élő szerzetesközösség gimnáziumot, sőt esetleg kollégiumot is fenntart, nem ugyanazzal a lélekkel áldozza idejét az imádságra, mint korábban áldozta (vagy áldoznia kellett). Mondanak zsolozsmát kontemplatív kolostorok és betegápoló közösségek, tanítórendek és földeken gazdálkodók. (Azt a hősies életformát kevesen vállalják, amelyet az amerikai bencés apácáknál láttam. Ők egy természetvédelmi terület teljes agrárművelését végzik, a pasztorális munkában napokra vagy akár hónapokra érkező vendégek, művészek, papok, s főleg fiatalok, például drogosok befogadásával, lelki gondozásával vesznek részt, ugyanakkor a teljes monasztikus zsolozsmát végzik mindennap latinul, énekelve.) Mondanak zsolozsmát a plébániai pasztorációba került szerzetesek, de zsolozsmaimádságra társult világi közösségek is. E különféle csoportok nem tudnak ugyanannyi időt szánni az imádságra, a zsolozsmára.

Meg lehet-e őrizni az egyház zsolozsmáját, és ugyanakkor alkalmazkodni a különböző teljesítőképeségű közösségek, egyének lehetőségeihez? Vajon az-e az egyetlen lehető út, hogy a zsolozsmát a legalacsonyabb szinten szabályozzuk, s hagyunk elveszni mindent, ami ezt a szintet meghaladja?

Ez az alapkérdés. Ehhez képest a zsolozsmában bekövetkezett minden egyéb változás vagy következmény vagy járulékos elem.

3. Egy lehető megoldás alapelvei

A megoldás kulcsa véleményem szerint a keleti egyháznál van. A keleti egyház zsolozsmája nem más, mint a teljes, hagyományos, ősi időkre visszamenő, a századok folyamán *szervesen* fejlődő, változó zsolozsma. Ezt tekinti magáénak az egyház, ezt végzi a maga egészében. De az egyház-egész e zsolozsmájában meghatározott szabályok szerint különböző mértékben, különböző módon vesznek részt az egyes parókiák, kolostorok, közösségek, egyének. Azt végzik belőle, amit

életkereteik megengednek, és amit a rájuk vonatkozó szabályok előírnak. De ezzel a résszel is *az egészbe* kapcsolódnak be, anélkül, hogy ez az egész sérülne.

E megoldás gyakorlatát most nem tárgyalva, térjünk vissza a bencések problémájára.

A bencés zsolozsma véleményem szerint ma sem lehet más, mint a teljes officium monasticum. A középkor szellemében az egyes kolostorok számára elkészíthetők ennek változatai, propriumokkal, saját hagyományukból vett antifonále-tételekkel, himnuszokkal, stb. De az alapszerkezet, a órák struktúrája, a zoltárbeosztás, az antifonále alaprétege marad Szent Benedek korának bencés zsolozsmája. Anyaga a középkorban és a rákövetkező századokban beépült tételeket is megtartja, sőt gazdagítható lenne új zsolozsmákkal (egy példa rá: szép zsolozsmát lehetne komponálni Edith Stein, Boldog Columba Marmion tiszteletére).

Azonban az apát szabná meg, hogy a felügyelete alá tartozó kolostor és annak egyes szerzetesei mit, mennyit végezzenek el ebből a „teljes” zsolozsmából, egyszersmind buzdítva őket arra, hogy amilyen mértékben buzgóságuk és életlehetőségeik engedik, a kötelező minimumon felül a lehető legtöbbet, sőt ha lehet, a teljes egészet végezzék el. Tudok például olyan kolostorról, mely a teljes monasztikumot végzi, csupán azzal a könnyítéssel, hogy a matutínium két noktornusának zoltárait hetenként váltogatják.

És még egyet: „chorus facit monachum”. Ennek két következménye van. Egyik, hogy a szerzetes elsősorban az, aki zsolozsmát imádkozik. A szerzetesnek mindenképpen nagyobb adag zsolozsmát kell végeznie, mint egy mai világi papnak. Egy bencés nem alkalmazhatja azok mércéjét magára. A másik következmény: a zsolozsma alapformája a kórus. Lehetséges lenne, hogy aki kórusba jár, az engedményekben részesül, aki viszont kóruson kívül „olvassa a breviáriumot”, az többre köteles. Így a zsolozsmára fordított idő nagyjából kiegyenlíthető, ami valóban méltó és igazságos.

Ha így van, akkor a zsolozsma *anyaga* nagyon kevés változtatást kíván. Akkor a zsolozsmázó bencés szelleme egyesül az imádságban elődjeinek szellemével, nagyrészt ugyanazokat a himnuszokat, antifónákat, rezponzóriumokat éneкли, imádkozza, amelyekkel a rendben atyái dicsérték az Istent.

4. Egy gyakorlati javaslat

Ha úgy gondoljuk, hogy a monasztikus zsolozsmát meg kell őrizni, akkor a kor által megkívánt „könnyítéseknek” a fentiek értelmében három szintje lehetséges. A zsolozsma maga létezhet egy eredeti (A) és egy adaptált (B) formában, végül a harmadik forma az a mód és mérték, amelyet az apát rendelkezése szab meg az egyes közösségek, kategóriák számára. Most a második (B) formával kell még foglalkoznunk.

Melyek a monasztikus zsolozsma azon pontjai, amelyeken indokolt lehet a változtatás, „adaptálás” a II. Vatikáni Zsinat után?

A matutínumban nincs szükség ilyen változtatásra. Elegendő az esetleg szükséges engedély a két nokturnus váltogatására (illetve vasár- és ünnepnapokon egy nokturnus + a kantikumok). A óra jellegének megőrzése megkívánja, hogy legalább 6 zsoltárt elmondjanak. Ennél kevesebbel beérni nem lenne illő egy szerzeteshez.

A laudesben is meg lehet tartani Benedek rendjét, csupán az utolsó zsoltárhelyen összekapcsolt 148+149+150 (kétségtelenül igen ősi) zsoltárhármas darabjait lehetne a hétköznapokon váltogatni. Esetleg megtarthatók a X. Pius-féle breviáriumból átvett választható kantikumok. A szombati laudesben esetleg már elhagyható lenne az 50. zsoltár, s akkor a szép, de hosszú *Audite caeli* canticumot három részre osztva nehézség nélkül el lehetne végezni. A vasárnap változatlanul maradna; igaz, hogy így kissé hosszabb a többi napnál, de ez aligha indokolatlan. Ha mégis rövidíteni kell, a 117. zsoltárt két részre lehetne osztani s hetente váltogatni, kivételes engedményként pedig a zsoltárhármasból is választható csupán az egyik.

A bencés zsolozsma különlegessége, hogy a 66. zsoltárt (melyet a római zsolozsma naponta elimádkozik a 62. zsoltárral összekapcsolva) bevezetőként a óra elejére teszi. Mivel ez a Regulában hangsúlyosan előírt gyakorlat, nem szabad változtatni rajta.

A prima órát a zsinati konstitúció megszüntette. Nem biztos, hogy megszűnése egy szerzetes, főleg pedig egy kolostor életében is indokolt, már csak a hozzá kapcsolódó „officium capituli”-ra való tekintettel is. Még megszűnése esetén is megtartanám legalább hétfőn, s így a korábban munkanapot indító óra most az egész munkahetet kezdené, fenntartva legalább ily módon egy másfél évezredes óra emlékét. A megszűnés miatt fennmaradó zsoltárokról lásd az alább írtakat!

A római kishórák egész héten állandó zsoltárdivízióit Benedek kisebb (8-verses) szakaszokra bontotta, és két napra, vasárnapra és hétfőre rendelte. Keddtől szombatig már az őáltala kiválasztott köznapi „graduális” zsoltárokat mondták. Ami ebben némileg illogikus: ha keddtől szombatig imádkozzuk a graduális zsoltárokat, akkor miért imádkozunk mást hétfőn? Ha már a köznapok között elkülönítünk egy napot, akkor miért nem a szombattal tesszük ezt, mely sok rítusban „félünnepnek” számít? A javaslat tehát az lenne, hogy a kisebb szakaszokra osztott 118. zsoltárt két vasárnapon imádkozzuk végig. Hasonlóképpen kéthetes beosztást kapna a szombat is: ennek három napközi órájába kerülne át a primából kiesett 6x3 zsoltár.

A vesperásban és kompletóriumban semmi változtatás nem indokolt.

5. Mérleg

A fenti javaslat minden kívánalmat teljesít:

felismerhetően megőrzi a teljes officium monasticumot, beleértve a órák felépítését és a zsoltárbeosztást (A forma); egyben megőrzi a római zsolozsma

alapszerkezetét (hórák arányai és jellege; választott zsoltárok és psalmodia currens);

a benedeki elrendezés igen csekély módosításával alkalmazza a II. Vatikáni Zsinat utáni elvárásokat (B forma);

lehetőséget ad arra, hogy a munkával jobban megterhelt közösségek, egyének az apát rendelkezése nyomán eltérő mértékű részt vállaljanak a monasztikus testvéri közösség teljes zsolozsmájában;

lehetőséget ad az antifonále, himnárium stb. teljes megőrzésére és az eddigi századok mértékét meg nem haladó, szerves továbbfejlesztésre.

Függelék: táblázatok

1. táblázat: a hórák szerkezete

(a részletek elhagyásával, csak a fent mondottak követésének segítésére):

	<i>római rend</i>	<i>római-monasztikus rend</i>
matutínium vasárnap	invitatórium (+himnusz) 3 zsoltár + 3 olvasmány 3 zsoltár + 3 olvasmány 3 zsoltár + 3 olvasmány Te Deum, könyörgés	bevezető (3.) zsoltár invitatórium (+himnusz) 6 zsoltár + 4 olvasmány 6 zsoltár + 4 olvasmány 3 zsoltár + 4 olvasmány Te Deum, evangélium
matutínium hétköznap	invitatórium (+himnusz) 12 zsoltár 3 olvasmány + rezponzórium könyörgés	bevezető: (3.) zsoltár invitatórium + himnusz 6 zsoltár + 3 olvasmány 6 zsoltár + 1 olvasmány befejezés
laudes és vesperás	5 zsoltár kapitulum (+rezponzórium) himnusz, verzikus Benedictus/Magnificat könyörgés, befejezés	bevezető (66.) zsoltár 5 (vesperás: 4) zsoltár kapitulum, rezponzórium himnusz, verzikus Benedictus/Magnificat könyörgés, befejezés
kishórák	himnusz 3 zsoltár kapitulum, resp., verzikus könyörgés	himnusz 3 zsoltár kapitulum, verzikus könyörgés
kompletórium	3 zsoltár himnusz, kapitulum, verz. könyörgés, befejezés	3 zsoltár himnusz, kapitulum, verz. könyörgés, befejezés

2. táblázat: a római zsolozsma zsolttárrendje

(a részleteket elhagyva, csak a rendszer alapképletét bemutatva):
matutínium és vesperás: psalmodia currens; a többi órában választott zsolttárok.

	<i>vasárnap</i>	<i>hétfő</i>	<i>kedd</i>	<i>szerda</i>	<i>csütörtök</i>	<i>péntek</i>	<i>szombat</i>
<i>matut.</i> ²	(94) 1–20	(94) 26–37	(94) 38–51	(94) 52–67	(94) 68–79	(94) 80–96	(94) 97–108
<i>laudes</i>	92 ³ 99 ⁴ 62+66 kantikum ⁵ 148–150	50 5 62+66 kantikum 148–150	50 42 62+66 kantikum 148–150	50 64 62+66 kantikum 148–150	50 89 62+66 kantikum 148–150	50 142 62+66 kantikum 148–150	50 91 62+66 kantikum 148–150
<i>príma</i>	21–25, 53, 117, 118/I–II ⁶ 53, 118/I–II						
<i>tercia</i>	118/III–V						
<i>szexta</i>	118/VI–VIII						
<i>nóna</i>	118/IX–XI						
<i>vesperás</i>	109–113	114–120	121–125	126–130	131–136	137–141	143–147
<i>komplet.</i>	4, (30/1–6) ⁷ , 90, 133						

3. táblázat: Szent Benedek zsolttárrendje, egyben a javasolt A-forma:

A matutínium 2–3. sora megfelel a bencés zsolozsma két noktornusának.

	<i>vasárnap</i>	<i>hétfő</i>	<i>kedd</i>	<i>szerda</i>	<i>csütörtök</i>	<i>péntek</i>	<i>szombat</i>
<i>matut.</i> ⁸	(3, 94) 20–25, 26–31, 3 kantikum	(3, 94) 32–37, 48–44	(3, 94) 45–51, 52–58	(3, 94) 59–67, 68–72	(3, 94) 73–78, 79–84	(3, 94) 85–93, 95–100	(3, 94) 101–104, 105–108
<i>laudes</i>	(66), 50 ⁹ 117 62 kantikum ¹⁰ 148–150	(66), 50 5 35 kantikum 148–150	(66), 50 42 56 kantikum 148–150	(66), 50 63 64 kantikum 148–150	(66), 50 87 89 kantikum 148–150	(66), 50 75 91 kantikum 148–150	(66), 50 142 kant./1 kant./2 148–150
<i>príma</i>	118/1–4 ¹¹						

² Mindenkor átugorva a többi órákban már szereplő zsolttárokat.

³ Az első és második zsolttár a nagybőjt alatt: 50, 117.

⁴ A vastag betűs tételek a hét napjai szerint változnak, a többi állandó.

⁵ Naponta változó.

⁶ A 118. zsolttár hosszabb, 16-verses szakaszait római számokkal jelöljük.

⁷ Valószínűleg későbbi hozzáadás.

⁸ Mindenkor átugorva a többi órákban már szereplő zsolttárokat, a hosszabbakat pedig kettősztva.

⁹ Az első és második zsolttár a húsvéti időben: 92, 99.

¹⁰ Naponta változó.

<i>tercia</i>	118/5–7	118/14–16	119–121				
<i>szexta</i>	118/8–10	118/17–19	122–124				
<i>nóna</i>	118/11–13	118/20–22	125–127				
<i>vesperás</i>	109–112	113–128	129–132	124–137	138–140	141–144/I	144/II–147
<i>komplet.</i>	4, 90, 133						

4. táblázat: módosított monasztikus zsoltárrend, javasolt B-forma:

A matutínium 2–3. sorában a két nokturnus zsoltárai, amelyek imádkozhatók hetenkénti váltogatásban is. Hasonlóképpen a szombati kishórák két sorába írt zsoltárok is hetenként váltogatva.

	<i>vasárnap</i>	<i>hétfő</i>	<i>kedd</i>	<i>szerda</i>	<i>csütörtök</i>	<i>péntek</i>	<i>szombat</i>
<i>matut.</i> ¹²	(3, 94) 20–25 / 26–31, + 3 kant.	(3, 94) 32–37 / 48–44	(3, 94) 45–51 / 52–58	(3, 94) 59–67 / 68–72	(3, 94) 73–78 / 79–84	(3, 94) 85–93 / 95–100	(3, 94) 101–104 / 105–108
<i>laudes</i>	(66), 50 ¹³ 117 (I/II) 62 kantikum ¹⁴ 148–150	(66), 50 5 35 kantikum 148	(66), 50 42 56 kantikum 149	(66), 50 63 64 kantikum 150	(66), 50 87 89 kantikum 148	(66), 50 75 91 kantikum 149	(66), 142 kant./1 kant./2 kant./3 150
<i>príma</i>	–	118/1–4 ¹⁵	–				
<i>tercia</i>	I: 118/5–7 ¹⁶ II: 118/14–16	119–121					1–2, 6 12–14
<i>szexta</i>	118/8–10 118/17–19	122–124					7–9/1 15–17/1
<i>nóna</i>	118/11–13 118/20–22	125–127					9/2–11 17/2–19
<i>vesp.</i>	109–112	113–128	129–132	124–137	138–140	141–144/I	144/II–147
<i>kompl.</i>	4, 90, 133						

¹¹ A 118. zsoltárnak a bencés zsolozsmában alkalmazott rövid (8-verses) szakaszait arabs számokkal jelöljük.

¹² Mindenkor átugorva a többi órákban már szereplő zsoltárokat, a hosszabbakat pedig kettősítva.

¹³ Az első és második zsoltár a húsvéti időben: 92, 99.

¹⁴ Naponta változó.

¹⁵ A 118. zsoltárnak a bencés zsolozsmában alkalmazott rövid (8-verses) szakaszait arabs számokkal jelöljük.

¹⁶ A két sor vasárnaponként váltakozik.

96

Incipit breuiarius ordinis sancti
 Benedicti & obseruátia s^m rubricá
 sancti martini sacri móasterij Má
 nonie & totius regni Húgarie. In
 aduentu dñi ad vespas añ. Regnú tui
 dñe. p̄. Confiteant tibi. cū ref. Cap.

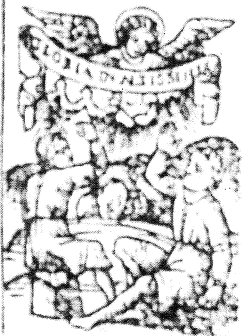
Ratres: Sci
 entes qz ho
 ra est iá nos
 & sóno sur
 ger: núc aut
 ppior é nra
 lalus qz cuz
 credidim^o.
 R. Missus é
 gabriel et di

semp secúdu R. in primus vespis
 hystorie dú facim^o. xij. leones nisi
 ppriú assignet. Hym. Loditor al
 me. R. Rorate celi dñup et nubes pluát
 iustú. R. Apert terra et germinet salua
 tor: é. Ad nigt añ. Ecce nomé dñi venit
 de lógiqno et claritas ei^u replet orbé ter

107

P